

POKRETNi RAT

Miroslav Goluža *

UDK 355.4(100)
355.01(100)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 23.XII.2007.

Prihvaćeno: 17.V.2008.

Sažetak

Cijelo vrijeme poslije 1945. godine zapadni vojni teoretičari pozorno analiziraju doktrinu pokretnog rata poraženog protivnika. Amerikancima je bilo jasno da je Varšavski pakt u Europi nadmoćan u ljudstvu i tehnici i da njihova dotadašnja doktrina koja se temeljila na vatrenoj nadmoći nije pravi odgovor protivniku. Osim toga vojni neuspjeh u Vijetnamu natjerao ih je na aktivno preispitivanje doktrine koja se temeljila na materijalnoj i vatrenoj nadmoći. Tako se dogodilo da William S. Lind počinje koristiti termin pokretni rat *maneuver warfare* na Zapadu tek početkom 1980-ih godina. Prema američkom vojnom historičaru T. N. Dupuyju, oružane snage Sovjetskog Saveza su u periodu poslije Drugoga svjetskog rata također marljivo studirale prusko/njemačku praksu. Za mnoge je sigurno iznenađujuća njegova tvrdnja da su Sovjeti koncipirali svoj sustav vojne izobrazbe po uzoru na njemački.¹ Pokretni rat je posebno zanimljiv za male narode kada se nađu u izrazito asimetričnom strateškom okruženju. On nudi slabijoj strani moćno oružje i mogućnost brze pobjede s relativno malo žrtava. Najbolji primjer pokretnog rata poslije Drugoga svjetskog rata imamo u izraelskoj vojnoj praksi do 1973. godine. U nepovoljnom okruženju on se Izraelcima nametnuo kao imperativ. Mali narodi teško mogu sebi priuštiti "luksuz" rata iscrpljivanja. Pokretni rat je ujedno i humaniji oblik rata jer se ratni ciljevi mogu ostvariti brže i uz manje ljudskih žrtava i razaranja.

Ključne riječi: njemačka vojska (1919.-1935.), zapovjednik njemačke vojske (1920.-1926.), pokretni rat, vojna obuka, vojna izobrazba, kaos rata

Kada bi danas vojni izaslanik, koji je pozvan kao gost promatrač na vojnu vježbu, primijetio da domaćin umjesto tenkova ima makete od drva i platna čija konstrukcija leži na "postolju" od dva kotača od bicikla i koje imaju "unutarnji pogon" od dva vojnika, onda bi se zasigurno nasmijao, pazeći pritom, kao dobar diplomat, da to nitko ne primijeti. A kada bi opazio da ta vojska nema ni zrakoplove i da njihovu ulogu "glume" raznobojni baloni ili motocikli koji kruže uokolo uz dosta buke, onda vjerojatno ne bi izdržao, a da to ironično ne prokomentira s kolegama koji, kao stranci, također prisustvuju tom osebujnom prizoru. Upravo su takav prizor imali

* Autor je diplomirao povijest na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Časnik Oružanih snaga Republike Hrvatske, predaje vojnu povijest na Vojnom učilištu "Petar Zrinski".

¹ Pukovnik (SAD, u mirovini), T. N. Dupuy, *A Genius for War-The German Army and General Staff, 1807.-1945.*, str. 312.-313., Prentice-Hall, INC., Englewood Cliffs, N.Y.

prilike gledati vojni izaslanici prigodom vježbi njemačkog *Reichswehra* u vremenu od 1921. do 1935. godine. Vojska Weimarske Republike, *Reichswehr*, mogla je prema odredbama pobjednika poslije Prvoga svjetskog rata imati 100.000 vojnika. Bila je bez oklopa, zrakoplovstva, teškoga i lakoga suvremenog topništva i bojnih otrova. Nedostajalo je čak lakoga i teškoga strojničkog naoružanja. Ali profesionalnom časniku, kakav je bio američki vojni izaslanik Kimberly,² nije promaknulo primijetiti kako je istina da je njemačka vojska razoružana, ali da to nije slučaj s intelektualnim kapacitetima njemačkih časnika. Naprotiv, njihovi su mozgovi bili u punom pogonu tražeći nova rješenja i učeći na iskustvima iz prethodnog rata.

Toj vojsci nije nedostajalo *softwarea*, a to znači iskusnih i dalekovidnih časnika. Među njima svakako treba posebno izdvojiti ime generala Seeckta³. Seeckt je primjer časnika koji ujedinjuje uspješno ratno iskustvo i elastičnost intelekta koja nije uobičajena za profesionalne vojnike. Gledano iz povijesne perspektive Seeckt nije na doktrinarnom planu napravio nikakvu bitnu promjenu. Ostala su načela odlučujuće bitke, pokretnog rata (*Bewegungskrieg*) i sustava zapovijedanja i vođenja (*Auftragstaktik*). Može se reći da je on samo odlučno reafirmirao ta načela poslije neuspjeha u Prvom svjetskom ratu. A neuspjeh pokretnog rata tada nije bio potpun. Na Istočnom i Talijanskom ratištu pokazale su se sve njegove prednosti, a von Seeckt je upravo obnašao visoke vojne dužnosti tijekom Prvoga svjetskog rata na Istočnom ratištu. Traženje rješenja iz "čorsokaka" pozicionog rata na njemačkoj strani započelo je već tijekom Prvoga svjetskog rata usvajanjem doktrine elastične obrane⁴ i nove taktike u napadu. Ta je taktika u zapadnoj vojnoj literaturi poznata pod imenom Hutierova taktika. Iako je nama prikladniji primjer njemačko-austrougarska ofenziva (listopad/studenj) 1917. kod Kobarida. Tom je prigodom energični časnik Erwin Rommel zarobio cijelu talijansku pukovnicu sa snagama koje su se sastojale od dvije ili tri satnije⁵. Nova taktika napada koristi male udarne snage (*Stosstruppe*) veličine ojačane bojne. Napušta se pravocrtno nastupanje, zaobilaze se jača središta, napada i dezorganizira pozadina protivnika ne obazirući se mnogo na opasnosti od bočnog protuudara. U drugom valu napadač se trebao pozabaviti likvidacijom okruženih protivničkih uporišta. Takva borbena skupina (*Kampfgruppe*) za izvršenje zadaće obično se sastojala od:

- 3 - 4 pješačke satnije
- 1 satnije rovovskih minobacača
- 1 bitnice ili pola bitnice topova od 77 mm

² Bojnik Kimberly, Allen *German Army Maneuvers*, USMI, XVI, str. 258, preuzeto iz: Citino, Robert M. (1999.) *The Path to Blitzkrieg – Doctrine and Training in the German Army 1920-1939*. Boulder: Lynne Rienner Publishers. Str. 123.

³ Von Seeckt, Hans (1866.-1936.), od 1920. do 1926. nalazi se na dužnosti zapovjednika vojske (*Chef der Heeresleitung*).

⁴ Lupfer, Timoty T. (1981.) *The Dynamics of Doctrine: The Change in German Tactical Doctrine During the First World War* (Leavenworth Paper, No. 4), Fort Leavenworth, Kansas: Combat Studies Institute.

⁵ Captain House, Jonathan M. (1984.) *Toward Combined Arms Warfare: A Survey of 20th-Century Tactics, Doctrine, and Organization*, Combat Studies Institute Research Survey No. 2, US Army Command and General Staff College. Fort Leavenworth, Kansas: Combat Studies Institute. Str. 36.S 66027-6900.

- 1 desetina bacača plamena
- 1 odjeljenja za vezu
- 1 inženjerijske desetine.

S obzirom na tehničke mogućnosti, takve udarne skupine nisu mogle proizvesti spektakularne rezultate kao poslije oklopljene motorizirane postrojbe, ali ta se taktika može slobodno nazvati "*blitzkrieg bez tenkova*".⁶ Jasno je da je decentralizirani sustav zapovijedanja glavni "alat" pokretnog rata, ali da bi bio djelotvoran, taj alat mora biti popraćen odgovarajućom obukom i izobrazbom na svim razinama vojne organizacije, što je iznimno zahtjevno.

Prvi čovjek *Reichswehra* osobno nadgleda i usmjerava obuku i izobrazbu. Vrlo je zanimljivo kako on to uspijeva u posve nenormalnim uvjetima. Njegova vojska nema formalno svoj Glavni stožer, a obuka i izobrazba provode se na razini divizija jer je *Kriegsakademie* također ukinuta. Ipak ni ovoliki stupanj "decentralizacije" nije ga spriječio da obuka bude provedena na jedinstvenim doktrinarnim načelima. On se istodobno odlučno suprotstavlja ljudima koji nisu kreativni i po inerciji postupaju prema obrascima iz prošlosti. U tom smislu Seeckt ne prihvaća u svim vojskama tako omiljenu praksu korištenja krilatica "*Schlagworte*". Po njegovu mišljenju samo ljudi koji ne znaju misliti svojom glavom trebaju takve poštapalice. On čak ne podnosi ni frazu "lekcije iz Prvoga svjetskog rata".

U kronološkom i sadržajnom smislu načela prema kojima Seeckt provodi obuku *Reichswehra* samo su kontinuitet njemačke doktrine pokretnog rata. Svim je stranim promatračima odmah palo u oči da je načelo pokretnog rata dominantno na svim vježbama i ratnim igrama. Tako je 1924. godine američki vojni izaslanik u Berlinu bojnič Alen Kimberly, očito impresioniran tijekom vježbe koju su provodili dijelovi dviju pješadijskih i jedne konjičke divizije, konstatirao da "Nijedna vojna vježba koju sam do sada promatrao nije u tolikoj mjeri nalikovala pravom ratu."⁷ On najvišu ocjenu dodjeljuje stožernim časnicima. Oni su pravovremeno izdavali pisane i usmene zapovijedi, a one su bez odgode prosljeđivane podređenima. Inače, zapovijedi su bile standardne. U prvom se dijelu govori o neprijateljskim pokretima i namjerama, u drugom i trećem dijelu opisan je vlastiti plan napada, a u četvrtom dijelu naznačeno je mjesto zapovjednika koji izdaje zapovijed. Na manevrima 1926. godine prvi su put uključene snage koje su bile veće od jedne divizije – ukupno tri divizije. Kao u pravilu uvijek je protivnik (crveni) bio nadmoćan domaćim snagama (plavi), i to u omjeru 2 : 1. Stranci su primijetili da se obje strane ponašaju iznimno profesionalno. Zapovjednik crvenih, general Tschischwitz, ne pokušava pisati zapovijedi. Umjesto toga on izdaje kratke i odlučne upute i većinu dana provodi u pokretu nastojeći biti osobno prisutan na odlučujućem sektoru. Upada u oči činjenica da je kudikamo veći broj poruka koje pristižu odozdo nego što se spušta prema podređenima. Svi sudionici ozbiljno shvaćaju postavljene zadatke, misle da rade najbolje i ne traže pomoć te su uvjereni da isto tako postupaju i postrojbe u susjedstvu.

Kada je u pitanju provedba obuke za pokretni rat u *Reichswehru*, onda su za to dragocjen izvor Seecktova *Zapažanja (Bemerkungen des Chefs der Heeresleitung)*,

⁶ Isto, str. 35-36.

⁷ Bojnič Kimberly, Allen, *German Army Maneuvers*, September 4th – 9th 1924., USMI, XVI, str. 210-218, pruzeto iz: Citino, Robert M. (1999.) *The Path to Blitzkrieg – Doctrine and Training in the German Army 1920-1939*. Boulder: Lynne Rienner Publishers. Str. 125.

koja su bila rezultat inspeksijskih obilazaka. Ova su *Zapažanja* davala glavne smjernice zapovjednicima na terenu u kojem smjeru treba nastaviti s obukom i kakve korekcije treba napraviti. Njegova se sistematičnost ogleda i u pozornosti koju poklanja takvim detaljima kao što je provedba raščlambe (*Schlussbesprechung*) poslije izvođenja manevara ili vježbe. Moglo bi se reći da se on i ovdje rukovodi istim načelima kao i u stožernom radu, a to znači da raščlamba mora biti kratka, bez mnogo govornika, bez nepotrebnih detalja, ponavljanja i usredotočena na zadanu temu. On čak postavlja i vremensko ograničenje i tvrdi da je često dovoljno samo dvadeset minuta kako bi se obradila vježba koja je trajala četiri dana. Seeckt se ponaša kao dirigent koji nenametljivo, ali odlučno vodi svoj orkestar. Združeno djelovanje rodova stalna je tema. Pješništvo mora uzeti u obzir da topništvo ima svoju dinamiku. Vojnici i časnici moraju imati "mentalnu elastičnost" i izbjegavati shematizam na terenu. Tako treba izbjegavati praksu da vojska automatski zaposjeda vrhove brda jer na taj način daje protivniku unaprijed zadane mete. Dovoljno je rasporediti se po padinama odakle se strojnicama može osigurati kvalitetno pokrivanje terena.⁸ *Schwerpunkt* je jedan od ključnih pojmova u njemačkoj vojnoj terminologiji pokretnog rata. On ne mora biti izričito određen u zapovijedi/zadaći nadređenoga, ali glavna je obveza podređenog da ga odredi. Ovo vrijedi podjednako za napadna i obrambena djelovanja. Zapovjednik će donijeti o tome odluku na osnovi svojih snaga, terena i protivničkih snaga.⁹ Godine 1925. on će ponovno upozoriti na opasnost od toga da se manevri provode šablonski. Izdavanje zapovijedi i rad u stožeru predmet su posebne pozornosti. Seeckt naglašava da na nižim razinama zapovijedi trebaju biti usmene i formirane na osnovi terena, a ne mapa, jer je teško očekivati da će primatelj zapovijedi u kaosu rata uvijek imati odgovarajuću kartu, posebno kada je riječ o mikrolokalitetima. Tijekom vježbi zapovjednici mogu biti zatrpani mnoštvom upita koji samo otežavaju posao. Seeckt se pobrinuo da ih posavjetuje kako će kratkim odgovorima otkloniti moguću konfuziju, primjerice: "U ratu to ionako nećete znati" ili "To sada nije vaš problem". Zapovjedna mjesta ne trebaju biti suviše blizu bojištu, ali zapovjednici moraju biti na terenu jer: "Nikakvo izvješće, bez obzira koliko dobro napravljeno, ne može zamijeniti osobno promatranje."¹⁰ Kada je u pitanju stožerni rad, sve su primjedbe prilagođene okolnostima koje su tipične za pokretni rat. Veoma je indikativna Seecktova opaska da je nepotrebno u zapovijedi naglašavati brzu provedbu, jer se samo po sebi razumije da sve zapovijedi moraju biti ionako provođene najvećom mogućom brzinom! Stoga u pokretnom ratu nema mjesta ni za strojeve za pisanje i umnožavanje! Pojedini njemački divizijski zapovjednici u Drugom svjetskom ratu čak su zabranjivali pisanje zapovijedi jer je to gubljenje dragocjenog vremena. Vojni izaslanik SAD-a u Berlinu pukovnik A. L. Conger izvještava 1926. da je svaki časnik *Reichswehra* do razine satnika bio upoznat sa sadržajem *Zapažanja*. Osobno se osvjedočio da bi tijekom vježbe časnik odmah intervenirao kad bi dočasnik rasporedio ljudstvo na neprikladan način. Izaslanik je bio "impresioniran sposobnošću svakog časnika i dočasnika da, nakon što je jednom saslušao problem, isti usmeno ponovi podređenima".¹¹ Na vježbama su zapovjednici namjerno stavljeni u situaciju gdje su morali donositi brze i rizične

⁸ Isto. *Zapažanja zapovjednika vojske 1921. godine*, str. 45.

⁹ Isto, str. 50.

¹⁰ Isto, str. 57-58.

¹¹ Isto, str. 60.

odluke, ali kada je bilo dovoljno vremena i ukoliko je bilo potrebno, izvršenje zadaće metodično se pripremalo. U stožernom radu i tijekom provedbe zadaće nije se mogla primijetiti nepotrebna žurba i uzbuđenje. Conger tvrdi da je često imao priliku čuti riječ *Schwerpunkt* u razgovoru s njemačkim časnicima, ali nikada je nije vidio u borbenoj zapovijedi! Svaki je zapovjednik morao samostalno odrediti točku glavnog napora, *Schwerpunkt*. Onaj zapovjednik postrojbe koji tijekom borbenih operacija nije imao definiran *Schwerpunkt*, bio je za von Seeckta poput čovjeka bez karaktera, koji ne zna što hoće i koji prepušta inicijativu protivniku. Istovremeno zapovjednici nisu nigdje mogli naći pisane upute kako odrediti *Schwerpunkt*, oni su to morali sami uraditi na terenu.

Prilikom manevara zapovjednici pokazuju izuzetnu elastičnost i brzinu u formiranju novih borbenih skupina od malih postrojbi različitih rodova zavisno od situacije, tako da osnovna podjela na pukovnije i divizije ostaje u drugom planu. Uvježbavanje formiranja namjenskih borbenih skupina čini značajnu kariku u obuci za pokretni rat. Površni promatrači vide samo divizije i velike zapovjednike. Uostalom tako je lakše pratiti i interpretirati borbena djelovanja, dok je fluidnost borbenih skupina sama po sebi poteškoća.

Manevri na terenu kao i vježbe na kartama provođeni su s maksimalnom ozbiljnošću. Tako je američki vojni izaslanik Conger bio impresioniran s koliko se mašte plavi (domaći) unosi u ulogu crvenog (protivnik) i pomno analizira situaciju s protivničkog stajališta kako bi mogao iznaći odgovarajuća vlastita rješenja. Inače njemački su se časnici s ironijom prisjećali vremena prije Prvoga svjetskog rata, kada je plavi morao pobijediti jer je car bio prisutan na manevrima.¹² Voditeljima manevara i ratnih igara često je bila važnija konstruktivna raščlamba nego sam ishod. I plavi i crveni tijekom iste vježbe su se izmjenjivali u ulozi napadača i branitelja. Jedan od najljepših primjera jesu jesenski manevri *Reichswehra* 1932. godine. Organizatori su se pobrinuli da se svaka strana nađe u nekoj od mogućih neočekivanih pozicija. I premda su u pitanju bili pokreti kopnenih divizija, takav bi se tip obuke prikladno mogao usporediti s borbom aviona u zraku, tkz. "*dogfight*", gdje svaka strana naizmjenično nastoji zahvatiti bok ili pozadinu protivnika. Ovdje treba dodati da se tijekom vježbe od vojnika zahtijevao maksimalan fizički napor, a i godišnje doba nije slučajno izabrano. Zahvaljujući takvoj obuci budući zapovjednici u Drugom svjetskom ratu kudikamo su se bolje snalazili i brže djelovali u kaotičnim ratnim prilikama nego njihovi protivnici jer su, jednostavno rečeno, bili za to obučavani, obrazovani i selekcionirani. Jedan je od prikladnih primjera svakako ratno iskustvo zapovjednika satnije *Wehrmachta* Gerharda Muhma s Talijanskog ratišta 1944/45. godine. U svojim predavanjima na Kanadskoj zapovjedno stožernoj školi on neprestano ističe primjere u kojima su saveznici oklijevali iskoristiti povoljne prilike ili nisu bili spremni prihvatiti rizik. Ono što je najzanimljivije u njegovim analizama tadašnjih borbi, gledano s njemačke strane, jest njegova tvrdnja da su oni organizirali obranu bez nervoze i da su se samo ponašali onako kako su bili obučavani u miru!¹³

¹² Pukovnik Conger, A.L., "*Discussion of Map Problem I*", USMI, XIV, str. 378-379., preuzeto iz: Citino, Robert M. (1999.) *The Path to Blitzkrieg – Doctrine and Training in the German Army 1920-1939*. Boulder: Lynne Rienner Publishers. Str. 85.

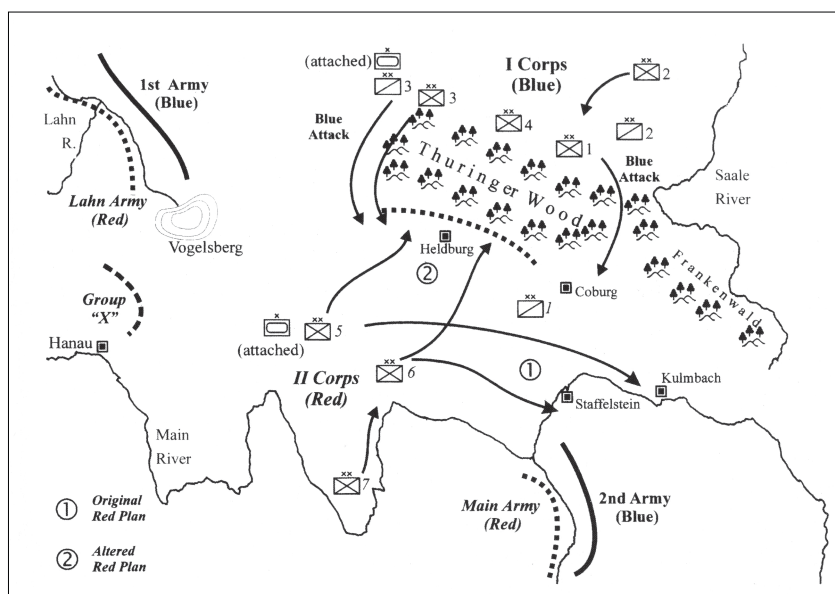
¹³ Muhm, Gerhard, *German Tactics in the Italian Campaign*, (dostupno na internetu, www.larchivio.org/xoom/gerhardmuhm2.htm).

Jesenski manevri *Reichswehra* 1930. godine¹⁴ još su jedan ilustrativan primjer obuke za pokretni rat. Formalno je u manevrima uključeno svih sedam divizija, ali samo na razini zapovjedništava i stožera. U punom sastavu tu su bile samo dvije kompletne divizije sa svom logistikom. Za njemačku je sistematičnost bilo važno organizirati i poštansku službu do razine voda! Pojednostavljeni je tijek manevra sljedeći:

- Armijske su formacije crvenog i plavog zamišljene.
- Obadvije su armije plavoga u povlačenju. Njegov I. korpus nastupa prema jugu s namjerom da zaštiti desno krilo II. armije.
- II. korpus crvenog planira obuhvat desnog krila II. armije plavoga.
- Obadva korpusa planiraju, a da ne znaju jedni za druge.
- Početak je manevra (15. IX.) iznenađenje za obadva korpusa, susretni boj, crveni mora odustati od namjeravanog obuhvata i okrenuti se sjeverno – sjeveroistočno.
- Plavi, budući da ima dvije divizije više, pokušava sa snagama jedne pješačke i konjičke divizije i jedne oklopne brigade napasti lijevo krilo II. korpusa crvenog.
- Ali i plavi ima svoje nepredviđene probleme: I. armija će vjerojatno trebati pomoć jedne ili dvije divizije, a tu su i teškoće prilikom prolaza kroz Tirišku šumu.
- Crvenom je korpusu lijevo krilo ozbiljno ugroženo.
- U takvoj situaciji crveni koristi noć 16./17. kako bi povukao svoju 5. i 6. diviziju.
- Istovremeno plavi svjestan svoje premoći pokušava dvostruki obuhvat (17. IX.), ali u prazno!
- Istoga dana navečer korpus plavoga saznaje da se II. armija uspješno odvojila od protivnika i da je zauzela povoljne položaje za obranu u Frankenwaldu, a desno se krilo I. armije stabiliziralo.
- Navečer 18. IX. pojavljuju se na bojištu iznenada nove snage crvenoga „skupina X” koje ugrožavaju lijevo krilo I. armije plavoga. Sada zapovjednik plavog korpusa mora smjestiti izdvojiti dvije divizije na sjeverozapad. On za to koristi kišnu noć kako bi bio neopažen, ali prije toga koristi još jednu priliku i napada crvenoga!

Moglo bi se reći da ovi manevri završavaju slično kako su i počeli. Suprotstavljene su strane bile u stalnom borbenom zahvatu, a zapovjednici su morali donositi brze odluke u nejasnim prilikama. Ovakav se način obuke može usporediti s džudom, gdje borci pokušavaju zadati i izbjeći bočne udarce, stalno pokušavaju izbaciti drugu stranu iz ravnoteže. Tu su presudne brzina i odlučnost. Imajući to u vidu, nije čudno da je jedan od promotora pokretnog rata u SAD-u, pukovnik John Boyd, upravo došao iz redova borbenih pilota iz Korejskog rata. Taj je veteran zračnih borbi uočio da u borbama protiv boljih sovjetskih aviona MIG-19, američki F-86 ima jednu, ali odlučujuću prednost, a to je brže reagiranje komandi. Ta mala prednost omogućavala je američkim pilotima da se nađu u povoljnijem

¹⁴ Citino, Robert M. (2005.) *The German Way of War – From the Thirty Years' War to the Thrid Reich*. Lawrence: University Press of Kansas. Str. 249-253.

Slika 1.

položaju u odnosu na jačeg protivnika i da ga unište ili natjeraju u bijeg ili na pogrešnu radnju. U kopnenim se operacijama važnost bržeg djelovanja ne može tako zorno predložiti kao u pojedinačnoj zračnoj borbi, ali pravilo je isto. Strana koja je obučena da brže djeluje i brže donosi odluke ima veliku prednost jer drži protivnika stalno u neravnoteži. Ta joj prednost omogućava pobijediti i protivnika koji je u fizičkom smislu jači. Jasno je da organizatori i nisu imali namjeru završiti manevre s nekim jasnim pobjednikom ili postignućem na karti. To je u skladu s osnovnim načelima pokretnog rata. To znači da je prioritet uništiti ili neutralizirati živu silu, a prostor onda pada sam po sebi. Važno je napomenuti da se nepredviđene situacije koje se tijekom manevra događaju na razini korpusa, otprilike na sličan način repliciraju i na razini divizija. I njihovi su pokreti izloženi stalnim bočnim udarima, a fronta se iznenada mijenja. Tijekom trodnevnih manevra jesenje su kiše izuzetno otežavale pokret, a fizička naprezanja bila su velika. Pravoj je ratnoj atmosferi pridonijelo i usmeno izdavanje zapovijedi bez primjene karata, pa se događalo da se na nižu razinu prenesu krivi nazivi mjesta.

Veoma slični scenariji odigrali su se i na drugim vježbama. Prilikom manevra 4. pješačke divizije 1924. godine Conger također uočava mnoštvo obostranih obuhvatnih pokreta, nepostojanje unaprijed zadanog vremenskog plana i nepostojanje liste mjesta kojima treba ovladati ili ih zadržati. Obrana, s mnoštvom protunapada, podjednako je bila pokretna kao i napad. Za njega je *Reichswehr* bio "prvoklasni borbeni stroj, temeljito obučan u svim područjima".¹⁵

¹⁵ Pukovnik Conger A.L., *Fall maneuvers*, USMI, XIV, str. 271, preuzeto iz: Citino, Robert M. (1999.) *The Path to Blitzkrieg – Doctrine and Training in the German Army 1920-1939*. Boulder: Lynne Rienner. Str. 128.

Među prvima u svijetu *Reichswehr* je na vježbe uveo ocjenjivače. Da bi mogli ocjenjivati i voditi vježbu, morali su prije svega biti temeljito upoznati s njezinim planom. U pravilu to su bili iskusni časnici i dočasnici iz Prvoga svjetskog rata. Njihova je zadaća bila davati mišljenje kada je to potrebno o pojedinim aspektima vježbe. Oni su saopćavali vlastite gubitke ali ne protivničke, te su davali ocjene o ponašanju pojedinaca i postrojbi. Posao ocjenjivača nije bio prepušten samo iskustvu i profesionalizmu pojedinaca. I oni su morali proći obuku kako bi se standardizirali kriteriji za praćenje i ocjenjivanje provedbe vježbe.¹⁶ Tijekom manevara ocjenjivači su imali veoma važnu ulogu. Njihova je zadaća bila obavijestiti svaku stranu o vlastitim gubicima i o očekivanim gubicima protivnika, ali nipošto o tome gdje se neprijatelj nalazi. To je trebalo utvrditi vlastitim izviđanjem. Isto tako ocjenjivači se nisu mogli miješati u provedbu akcije, ona se morala privesti svom logičnom kraju. Zapovjednik koji bi tijekom vježbe počinio grube pogreške, kao što je nastupanje preko brisanog prostora u gustom rasporedu koji je dobro pokriven neprijateljskom vatrom, ne bi bio u tome spriječen, ali sigurno ne bi imao više priliku zapovijedati.

Upute za ocjenjivače određuju kako reagirati i na koji način saopćavati rezultate borbenog djelovanja protivnika. Poput zapovjednika koji je morao biti jasan i kratak prilikom formuliranja zapovijedi, tako su se i od ocjenjivača tražile nedvosmislene formulacije koje su najprimjerenije simulaciji bitke. Možda se baš u takvim detaljima može najbolje vidjeti koliko se ozbiljno provodila obuka. Tako se ocjenjivači nisu smjeli upustiti u prepiranje sa zapovjednicima na terenu. To ni u kojem slučaju ne znači da se vježba morala odvijati točno onako kao su to zamislili ocjenjivači. Ocjenjivač nije smio prebrzo osuditi neki postupak. Često je morao sebi postaviti pitanje o razlozima kojima se rukovodio pojedini zapovjednik, te nije smio svojim zahtjevima ograničiti dinamiku pokreta jer cilj vježbe nije bio detaljna realizacija plana. Ukoliko je vježba bila dvostrana, ocjenjivači su bili raspoređeni u dvije skupine. Bili su, za razliku od sudionika vježbe, stalno povezani telefonski, a na raspolaganju su imali i motorna vozila. Tijekom vježbe nisu se uzimali zarobljenici. To se smatralo nedoličnim za njemačkog vojnika i nije koristilo tijeku vježbe.¹⁷ Kolika se pozornost poklanjala ulozi ocjenjivača, pokazuju i članci u vojnim časopisima koji se bave njihovom ulogom i obukom.

Odabir budućih časnika bio je prepušten posebnom šesteročlanom povjerenstvu koje se sastojalo od dva časnika, jednog liječnika i tri psihologa. Psihološka testiranja u *Reichswehru* počinju 1927. godine. Njihova je glavna zadaća odabir kandidata za buduće časnike. Da bi psiholozi mogli ispuniti tu zadaću, morali su se prethodno osposobiti. Diplomirani psiholozi morali su proći dodatnu trogodišnju vojnu specijalizaciju kako bi bili osposobljeni za vojne psihologe. Objektivnost testiranja provjeravala se tako što su testovi bili uspoređivani s mišljenjem koje je novi časnik dobio poslije trogodišnje službe od svojih nadređenih. Kod kandidata se ocjenjivala sposobnost jednostavnog izražavanja i improviziranja u normalnim i izvanrednim prilikama, snaga volje, upornost i mašta. Rukopis i način izražavanja kandidata također su bili predmet analize. Povjerenstvu je bilo osobito važno registrirati držanje kandidata koji je bio istovremeno podvrgnut fizičkom naporu i stresu. Tako se na primjer diskretno kamerom snima izraz njegovog lica tijekom vježbe s oprugama koje su popraćene iritirajućim strujnim udarima. Kada je bila u pitanju provjera fizičkih

¹⁶ Isto, str. 112.

¹⁷ Isto, str. 140.

sposobnosti, težište nije bilo samo na kvantifikaciji nego i na procjeni koliko je još volje i dodatnog napora spreman uložiti kandidat kada je dostigao svoju granicu fizičke izdržljivosti. Karakterističan je izostanak testiranja mogućnosti pamćenja. Izuzetak su bili časnici za vezu između zapovjedništava.¹⁸

Prije Prvoga svjetskog rata kandidat za časnika prolazio je obuku u trajanju od 18 mjeseci. U vrijeme *Reichswehra* i sve do 1937. godine priprema kandidata trajala je gotovo četiri godine i sastojala se od tri dijela. Od toga je osnovnoj obuci u postrojbi pripadalo dvije godine, izobrazba je trajala deset i pol mjeseci, a idućih deset i pol mjeseci kadet je proveo u granskoj izobrazbi. Tijekom Drugoga svjetskog rata kandidati koji su dolazili s ratišta imali su kraću obuku tako da su postajali časnici za 14 - 16 mjeseci. Prema nastavnom programu u časničkoj školi polaznici su imali sljedeći raspored predmeta:¹⁹

Naziv predmeta	Broj sati u tjednu
Taktika	6
Tehnologija naoružanja	3
Inženjerija	3
Topografija	2
Organizacija vojske	2
Ustav	2
PZO	1
Veza	1
Motorna vozila	1
Teorija športa	1
Zdravstvena služba	2/3
Vojna administracija	1/3

U granskom dijelu izobrazbe kadeti su imali vojnu povijest, matematiku, fiziku i kemiju. Poslije 1937. godine u nastavni plan se uvodi politička nastava umjesto predmeta Ustav.

U svim časničkim školama prije Drugoga svjetskog rata polaznici su dobivali određene taktičke zadaće koje su morali riješiti. Njemačka se praksa razlikovala od ostalih u tome što su njihovi polaznici morali ponuditi rješenje, veoma brzo, u roku od dvije minute umjesto jednog sata. Nastavnik bi odmah poslije formuliranja zadaće nasumice izabrao jednog polaznika, dodijelio bi mu ulogu "*Gruppenführera*" i on bi demonstrirao svoje rješenje taktičkog problema. Prezentacija bi bila popraćena živom kritikom polaznika i nastavnika. Jedna stvar nije nikada kritizirana, a to je

¹⁸ ****German Army Warrior Officers*, 2006., Breaker McCoy, (dostupno na internetu http://www.quikmaneuvres.com/german_army_warrior_officers.html).

¹⁹ ****German Army Training*, str. 7, 2006. Breaker McCoy, (dostupno na internetu, www.quikmaneuvres.com)

brzina donošenja odluka.²⁰ To je u skladu s njemačkom taktičkom doktrinom prema kojoj treba održavati stalnu inicijativu i izbjegavati stabilizaciju. Kada je u pitanju obuka, iznenađuje stupanj kritičnosti njemačkih zapovjednika poslije brzih i uspješnih kampanja u Poljskoj i Francuskoj. Tako general von Bock poslije poljske kampanje izvještava da zapovjednici razine bojne i pukovnije na obuci pokazuju previše opreza i nisu dovoljno agresivni. On je zabrinut zbog toga jer u pravoj borbi takvi zapovjednici neće na vrijeme iskoristiti povoljne prilike, jer će biti spori i dati protivniku vremena da poduzme odgovarajuće radnje. On zahtijeva agresivnije borbeno vođenje.²¹ Umjesto samohvale zapovjednik IV. armije na zapadu Günther von Kluge upozorava Glavni stožer da je spektakularna pobjeda rezultat nekoliko povoljnih okolnosti, a to su: nizak moral protivnika, povoljno vrijeme i koncentrirana upotreba oklopa i zrakoplovstva koja je iznenadila drugu stranu. Nijemci su tada iskoristili svoje prednosti, ali to ne znači da će povoljne prilike i drugdje ponoviti. On drži da motorizirane divizije nisu bile dovoljno fizički spremne i dovoljno agresivne. Za to preporuča duge hodnje i dodatno taktičko uvježbavanje, a pješake su se divizije suviše oslanjale na divizijsko topništvo umjesto na svoje teško naoružanje.²²

Za razliku od njemačke, britanska je obuka vojniku nastojala dati gotove odgovore za moguće taktičke dileme. Vojnik je na vježbi trebao samo prepoznati problem i aktivirati rješenje već predviđeno za njega. Možda takav detaljan pristup najbolje ilustriraju upute koje određuju kretanje odjeljenja u koloni. Prema njima to treba izgledati ovako:

- ČOVJEK 1vođa odjeljenja, vodi ophodnju
- ČOVJEK 2gleda nadesno
- ČOVJEK 3gleda nalijevo
- ČOVJEK 4gleda naprijed, očekuje znak vođe
- ČOVJEK 5gleda nadesno
- ČOVJEK 6gleda na znak čovjeka br. 4 i vođu
- ČOVJEK 7gleda nalijevo
- ČOVJEK 8gleda unazad.²³

Teoretski je i britanska obuka naglašavala inicijativu i kreativnost, ali u praksi instruktori nisu bili baš oduševljeni s polaznicima koji su imali svoja rješenja. Cijela obuka i izobrazba kudikamo je mirnija i ugodnija instruktorima kada se unaprijed zna tko ima pravi odgovor i kada se previše ne raspravlja.

Za njemačku obuku časnika moglo bi se reći da je imala naglašenu specijalizaciju, ali mnogo se truda ulagalo u upoznavanje i tijesnu suradnju s drugim rodovima. Karakteristično je da su sprečavana sportska natjecanja između rodova i grana jer su mogla imati negativno psihološko djelovanje.²⁴ Kako bi vježbu učinili što realnijom, primjenjivali su bojevo streljivo, pucanje iznad glava, ručne bombe sa smanjenim punjenjem i minobacačku vatru (granica 50 metara). Posljedica su te prakse i ljudske žrtve, ali smatralo se da je to manje zlo i da se isplati ako se

²⁰ Isto, str. 20.

²¹ Isto, str. 151.

²² Isto, str. 152-153.

²³ isto, str. 23.

²⁴ Isto, str. 17.

usporedi s većim gubicima u stvarnom ratu, gdje vojnici nisu imali nikakva iskustva s eksplozivnim sredstvima. Zbog istoga je razloga bilo važno da na vježbama druga strana bude predstavljena realnim vojnicima koji izvode određene borbene radnje. Zamorni i nevojnički poslovi u vojarni bili su prepuštani civilima kako bi se vojnici mogli potpuno posvetiti obuci.²⁵

Svaki vojnik morao je biti obučen da, ukoliko to bude potrebno, preuzme dužnost prvonadređenog, a izobrazba je počinjala s dvije više razine. To znači da je zapovjednik odjeljenja mogao po potrebi preuzeti vod i da je trebao biti sposoban razmišljati kao zapovjednik satnije. Takvo je načelo bilo prihvaćeno na svim razinama zapovijedanja u prošlosti kao i u suvremenoj njemačkoj vojsci *Bundeswehru*.²⁶ Stoga časnički kandidat u *Bundeswehru* svoju izobrazbu počinje na razini bojne, kako bi mogao shvatiti organizacijski okvir u kojem će djelovati kao budući zapovjednik voda ili satnije. Visoki zahtjevi koje pokretni rat postavlja pred cijelu vojnu organizaciju vidljivi su i na najnižoj razini. U razdoblju *Reichswehra* obuka vojnika trajala je godinu dana i svi su bili suglasni da je to nedovoljno. Poslije 1933. godine produžena je na dvije godine.

Zanimljivo je da pukovnik *Bundeswehra* Pestke²⁷ daje prednost klasičnim vježbama uz kartu pred kompjutorskim simulacijama. Nadalje, on drži da te simulacije odstupaju uveliko od osnovne zadaće, a to je donošenje brzih odluka na licu mjesta. Kandidat za časnika mora sam brzo donijeti odluku ako je došlo do prekida u vezama, ali ukoliko veze funkcioniraju, on će rutinski obavijestiti nadređenog o situaciji. Voditelj je najznačajniji čimbenik vježbi uz kartu. On mora biti iskusan časnik s autoritetom. Ovakav tip obuke vrijedi za cijelu vojnu upravnicu *Bundeswehra*. Tako čelni čovjek, general Wenner, organizira petodnevnu vježbu samo za generale jer "Oni mogu biti generali, ali i nadalje je potrebno da se obučavaju kako bi bili dobri vođe na bojištu." Svi sudionici takve vježbe moraju biti spremni iznijeti procjenu stanja svojih ili protivničkih snaga ili terena, a da se pritom ne zna od kojeg generala će to biti zatraženo. Isto načelo obuke obuhvaća sve vojne razine. Kada je riječ o profiliranju stožernih časnika, pukovnik Pestke tvrdi da njihova zadaća nije bila puko kritiziranje, nego otvoreno i pošteno iznošenje mišljenja. Ali kada bi zapovjednik donio konačnu odluku, onda su je bili dužni kao i svi vojnici bezuvjetno provoditi. On smatra da je u vrijeme *Wehrmachta* njemačka prednost bila i bolja komunikacija između podređenog i nadređenog. Tako su svi pripadnici *Wehrmachta* imali isti jelovnik, dok je u Crvenoj armiji u isto vrijeme bilo pet vrsta jelovnika ovisno o razini čina. On ponavlja tezu izrečenu na više mjesta, da su se mnogi časnici Crvene armije više bojali svojih nadređenih nego neprijatelja.

Budući da je odlukom pobjednika u Prvom svjetskom ratu *Kriegsakademie* bila raspuštena, njezinu su ulogu preuzela divizijska zapovjedništva. Ta zapovjedništva nisu službeno osposobljavala stožerne časnike jer je i Glavni stožer bio raspušten, nego su to bili "pomoćnici zapovjednika" (*Führergehilfe*). Ironija je da upravo taj naziv najbolje označava profil polaznika, jer je i zadaća *Kriegsakademie* bila obučiti časnike Glavnog stožera koji će biti pomoćnici i savjetnici višim zapovjednicima i koji će moći obavljati dužnosti u glavnom zapovjedništvu vojske. Početni odabir časnik

²⁵ Isto, str. 91.

²⁶ "German Training and Tactics: An Interview with col Pestke" (1983.). *Marine Corps Gazette* 67(10).

²⁷ Isto.

za Glavni stožer obavljan je u područnim zapovjedništvima gdje su "Samo časnici koji su imali izuzetnu sposobnost koncentracije mogli, primjerice, razumjeti zadani problem, napraviti potrebne radnje na karti, pronaći jasno rješenje i staviti to sve na papir u roku od 4 do 5 sati."²⁸ Glavna je tema bila taktika. Godine 1936. samo 150 od ukupno 1.000 testiranih časnika u dobi od 28 do 32 godine zadovoljilo je uvjete za prijem u *Kriegsakademie*. Tako malen broj časnika koji su zadovoljili na testiranju obrazlagao se činjenicom da je obuka u vrijeme *Wehrmachta* bila manje zahtjevnja nego u *Reichswehru* pa zato kandidati nisu mogli zadovoljiti stroge kriterije. Broj polaznika koji su bili odabrani za izobrazbu Glavnog stožera kretao se od 30 do 39 godišnje u razdoblju između 1927. i 1932. godine. Dvogodišnju divizijsku školu *Reichswehra* pohađali su časnici u činu natporučnika prema sljedećem nastavnom planu:²⁹

Prva godina:

PREDMET	BROJ SATI U TJEDNU
Taktika (ojačana pješačka pukovnija)	6
Vojna povijest	4
Logistika/smještaj borbenih postrojbi	(razmatra se u sklopu taktičkih problema)
PZO	1 (svaka dva tjedna)
Upoznavanje s različitim rodovima (tehnički aspekt)	1 (svaka dva tjedna)
Topništvo	1 (svaka dva tjedna)
Inženjerija	1 (svaka dva tjedna)
Motorizirani transport	1
Veza	1
Sanitetska služba/zdravlje vojske	10 (ukupno)
Veterinarska služba	10 (ukupno)
Vojni propisi	10 (ukupno)
Strani jezik	2
Tjelovježba	2
Jahanje i održavanje konja	3

Nastava je trajala 28 tjedana. Polaznici su imali 22 sata nastave tjedno u učionici. Osim toga jedan dan tjedno bio je posvećen simulacijama ili vježbama na terenu.

²⁸ ****German Army Training*, str. 13, 2006. Breaker McCoy, (dostupno na internetu, www.quikmaneuvres.com)

²⁹ Isto, str. 94.

Druga godina:

PREDMET	BROJ SATI U TJEDNU
Taktika (divizija)	6
Tehnika zapovijedanja	2
Vojna povijest	4
Organizacija vojske	1
Logistika/smještaj borbenih postrojbi	1
Transportna služba	1 (svaka dva tjedna)
PZO	1 (svaka dva tjedna)
Topništvo – kemijsko ratovanje	8 (ukupno)
Inženjerija	1 (svaka dva tjedna)
Motorizirani transport	1 (svaka dva tjedna)
Veza	1 (svaka dva tjedna)
Vojna administracija	12 (ukupno)
Strani jezik	2
Tjelovježba	2
Jahanje	3

Tijekom druge godine polaznici su imali 24 sata klasične nastave u učionici, a vježbe i simulacije ostale su kao i u prvoj godini, jedan dan tjedno. Uvođenjem trogodišnje škole i nadalje je zadržana osnovna koncepcija nastavnog plana. Priručnik akademije *Kriegsakademievorschrift*, koji je odobrio general Beck,³⁰ predstavlja samo kontinuitet. Prema njemu je ključni predmet i dalje taktika praćena vojnom poviješću. Taktika je tu zastupljena sa šest sati nastave plus jedan cijeli dan tjedno, a vojna povijest s četiri sata. Iz gore navedene strukture nastavnog plana vidljivo je da zadaća *Kriegsakademie* nije bila proizvodnja eksperata za strategiju i operativno umijeće. Iz strukture nastavnog plana vidljiv je mali broj sati posvećen logistici i obavještajnom radu, a nema ni političke nastave. Polaznici akademije dobivali su iscrpnu literaturu o svim aspektima taktike posebno kada se govori o iskustvima iz Prvoga svjetskog rata. Osobito je naglašena veza između vojnika i časnika.³¹ Od 1933. nastava zapovjedno stožernog tečaja traje tri godine, a od 1935. godine školi će biti vraćen stari naziv *Kriegsakademie*. Nastavni plan je kontinuitet u odnosu na izobrazbu u vrijeme *Reichswehra*. Sada se tijekom prve godine (*Lehrgang I*) obrađuju postrojbe do razine ojačane brigade, u drugoj godini (*Lehrgang II*) do razine divizije, a u trećoj godini (*Lehrgang III*) predviđene su operacije razine korpusa, armije ili grupe armija.

Izobrazba u *Kriegsakademie* završavala je osmodnevnom vježbom koja je uključivala teren i rad s kartama. Cilj ratne igre na toj stožernoj vježbi nije bilo utvrđivanje pobjednika i poraženog nego vježbanje u brzom odlučivanju.³² Prema

³⁰ Beck, Ludwig (1880.-1944.), načelnik Vojne uprave (*Truppenamt*) (1933.- 1935.) i Glavnog stožera Kopnene vojske (1935.-1938.).

³¹ Allan R. Millett and Murray, Williamson, (1990.), *Military Effectiveness vol. II – The Interwar Period*, str. 244., Mershon Center Series on International Security and Foreign Policy.

³² ****German Warrior Officers*, 2006., str. 138, Breaker McCoy, (dostupno na internetu, www.quikmaneuvers.com)

satniku Crockettu tijekom nastave ili vježbi u *Kriegsakademie* nastavnici su tražili od polaznika da brzo donose odluke i izdavaju kratke usmene zapovijedi u uvjetima kada nije bilo dovoljno informacija o protivniku. Sporost je bila ozbiljan nedostatak. Polaznici su morali znati procjenjivati i koristiti teren u provedbi taktičke zadaće. "Časnici su bili obučavani za pokretni rat i prema tome morali su imati slobodu djelovanja zavisno od situacije. Stožerni časnici koji se nisu slagali sa zapovijedima svojih nadređenih, ne samo da su mogli, nego su i ohrabrivani da ukratko iznesu svoje poglede i preporuke".³³

Jedan od stranih polaznika u *Kriegsakademie* 1938. bio je i kasniji američki general Albert C. Wedemeyer. Njega se duboko dojmio temeljit i praktičan vojni pristup kao i intelektualna širina nastavnog plana. Postojalo je samo nekoliko predavanja iz kojih su stranci bili isključeni zbog sigurnosnih razloga. General Wedemeyer upozorava svoga tadašnjeg nadređenog generala Marshalla da je "njemačka vojska odlučna da više nikada ne bude uvučena u rovovski rat kao što je to bio slučaj u Prvom svjetskom ratu. Njihov je naglasak na pokretljivosti i napadu".³⁴ General *Wehrmachta* F. W. Mellenthin, koji je završio *Kriegsakademie* 1937. godine, naglašava da njihovi nastavnici nisu inzistirali na tome da treba dati očekivani, pravi odgovor. Polaznik je mogao biti kritiziran jedino zbog toga što nije donio pravovremenu odluku i zbog nesposobnosti da za nju dade logično objašnjenje. A najveća je kritika bila upućena onome tko je počinio obadrije pogreške!³⁵ Isti autor tvrdi da je divizijskom zapovjedniku *Wehrmachta* na Istočnom ratištu trebalo samo 15 minuta za izdavanje zapovijedi. Za isti posao današnjem je američkom zapovjedniku potrebno 2,5 do 5 sati. Razliku ne umanjuje mnogo ni činjenica da američki zapovjednik danas ima pred sobom mnogo složenije uvjete ratovanja i brojniju postrojbu.³⁶

Ukoliko želimo potražiti odgovarajuće primjere obuke za pokretni rat iz vremena poslije Drugoga svjetskoga rata, onda je izraelska vojska sigurno najbolji izbor. Zbog izuzetno nepovoljna strateškog okruženja Izraelci su bili prisiljeni na napadački i pokretni rat, a to znači da su morali obučavati ljudstvo za brzo djelovanje u stalno promjenjivim okolnostima. Tako će izraelski zapovjednik bojne tijekom vježbe na terenu priopćiti svom zapovjedniku satnije da će ga u roku od jednoga sata napasti protivnička oklopna satnija koja nema pješačku ni topničku potporu. Poslije 45 minuta on je obaviješten da napadač ipak ima pješačku, topničku i zračnu potporu i da je potrebno u tom smislu prilagoditi obranu. Da bi pet minuta prije očekivanog napada zapovjednik bojne priopćio da se isti napad očekuje iz posve drugog pravca. Poslije vježbe uslijedila bi raščlamba gdje je zapovjednik bojne analizirao brzinu kojom

³³ Satnik Crockett, James C., pomoćnik američkog vojnog izaslanika u Berlinu, Izvješće Ministarstvu rata, 3. I. 1935., *The Selection and Training of the German General Staff*, USMI, XIV, str. 421- 423., preuzeto iz: Robert M. Citino, *The Path to Blitzkrieg – Doctrine and Training in the German Army 1920-1939.*, str. 232., Lynne Reinner Publishers, Boulder London.

³⁴ Američki general Wedemeyer, Albert C. u intervjuu danom Keith E. Eiler, "The Man who Planned the Victory", (dostupno na internetu, www.forbesstockmarketcourse.com)

³⁵ S. Lind, William, *Maneuver Warfare Handbook*, Westview Special Studies in Military Affairs, str. 43., Westview Press/Boulder and London.

³⁶ ****German Warrior Officer*, str. 140-141., (dostupno na internetu, http://www.quikmaneuvers.com/german_army_warrior_officers.html).

se napadnuta satnija prilagođavala promjenama.³⁷ Rezultati takve obuke mogu se vidjeti u gotovo svim izraelsko-arapskim ratovima do 1973. Izraelski su se zapovjednici bolje snalazili u kaosu rata, bolje su improvizirali i njihov sustav zapovijedanja nije bio strogo centraliziran. O tome kako funkcionira vojska koja nije bila obučena ni organizirana za pokretni rat najbolje govori istaknuti izraelski zapovjednik Moshe Dayan: "Rekao bih da se Egipćani u provedbi operacija ponašaju šablonski, njihova zapovjedništva su u pozadini, daleko od prve crte. Bilo kakva promjena u rasporedu njihovih postrojbi, kao što je formiranje novih borbenih položaja, promjena mjesta koje se napada, pokreti snaga koji nisu predviđeni prvotnim planom, zahtijevaju kod njih vremena i vremena za razmišljanje, vremena za dobivanje izvješća preko svih kanala zapovijedanja, vremena da donesu odgovarajuće odluke uz prethodno razmatranje nadređenih i na kraju potrebno je vrijeme da se formulirane zapovijedi dostave iz pozadine do borbenih položaja. S naše strane mi djelujemo s više fleksibilnosti i s manje vojne rutine..."³⁸

Najvažnija njemačka inovacija u pokretnom ratu u vrijeme *Wehrmachta* bila je svakako oklopna divizija *Panzer Division*. Zanimljivo je da je oklopno ratovanje i u Njemačkoj primano s nevjericom. Prema tvrdnji generala Balcka cijeli Glavni stožer Kopnene vojske *Wehrmachta* nije vjerovao u samostalne oklopne formacije – oklopno ratovanje.³⁹ Tijekom manevra 1937. godine 3. oklopna divizija tako je brzo obavila svoje zadaće da je zamalo prepolovila trajanje sedmodnevne vježbe. Intervistirao je osobno general Beck tvrdeći da voditelji nisu pravilno procijenili djelovanje protutenkovske vatre na oklop. Tom je prilikom i budući načelnik stožera Kopnene vojske Halder bio začuđen brzinom kojom je djelovala oklopna divizija.⁴⁰ Rezerviranost prema samostalnim oklopnim postrojbama nije bila samo iracionalna. Tu su se nametala dva problema: pješništvo nije moglo držati tempo nastupanja oklopno motoriziranih postrojbi, a postojao je i ozbiljan tehnički problem zapovijedanja tenkovskim posadama koje su raspršene. Razlika u odnosu na druge države bila je u tome što su u Njemačkoj pristaše tenkovskih postrojbi, kao što je Heinz Guderian, dobile potporu od vrhovnog zapovjednika.⁴¹ Originalnost i snaga njemačke oklopne divizije ogledala se u tome što to nije bila samo ogoljena tenkovska postrojba. Ona je imala i motorizirano pješništvo, izvidnicu i topništvo koji su mogli držati tempo s tenkovima. Bila je osposobljena za samostalno djelovanje po dubini, a ljudstvo je bilo obučeno za združeno djelovanje zavisno od borbenih uvjeta. Tako tenkovska divizija nije uvijek u napadu nastupala s tenkovima. Ukoliko je bilo potrebno, pješništvo je bilo nositelj napada, a tenkovi su tada bili potpora. Upotreba tenkovske divizije uključena je u nastavni plan *Kriegsakademie* 1938., ali osnovna su načela obuke iz vremena *Reichswehra* ostala nepromijenjena. Polaznici su u travnju te godine rješavali taktičku zadaću iz koje je vidljivo da je zadaća oklopne divizije djelovati po dubini protiv topničkih položaja protivnika i njegove pričuve i pojačanja.

³⁷ Isto, str. 45.

³⁸ Dayan, Moshe, (1966.), *Diary of Sinai Campaign*, str. 34-35., New York: Harper & Row.

³⁹ Prijevod snimljenog razgovora s generalom (*Wehrmachta*) Balckom, 12. I. 1979., str. 32, Columbus, Ohio: Battelle, Columbus Laboratories, srpanj 1979.

⁴⁰ Citino M., Robert (1999.) *The Path to Blitzkrieg – Doctrine and Training in the German Army 1920-1939*. Boulder: Lynne Rienner Publishers. Str. 241.

⁴¹ Guderian, Heinz (1957.) *Panzer Leader*. New York: Ballantine Books. Str. 19.

U vrijeme Weimarske Republike njemačko je društvo bilo beznadno podijeljeno, na rubu građanskog rata. Zanimljivo je da je vojska u takvom okruženju održala svoju koheziju i da politička previranja nisu umanjila njezinu borbenu gotovost i obučenost. Stranačke su aktivnosti bile zabranjene, a ta je zabrana vrijedila i za Nationalsocijalističku radničku stranku Njemačke poslije dolaska Hitlera na vlast.⁴² Za razliku od Časničke škole, u nastavnom planu *Kriegsakademie* nije bilo mjesta političkoj nastavi.

* * *

Od 1945. godine zapadni vojni teoretičari pozorno analiziraju doktrinu pokretnog rata poraženog protivnika. Amerikancima je bilo jasno da je Varšavski pakt u Europi nadmoćan u ljudstvu i tehnici i da njihova dotadašnja doktrina koja se temeljila na vatrenoj nadmoći nije pravi odgovor protivniku. Osim toga vojni neuspjeh u Vijetnamu natjerao ih je na aktivno preispitivanje doktrine koja se temeljila na materijalnoj i vatrenoj nadmoći. Tako se dogodilo da William S. Lind počine koristiti termin pokretni rat, "*maneuver warfare*", na Zapadu tek početkom 1980-ih godina. Prema američkom vojnom historičaru T. N. Dupuyju, oružane snage Sovjetskog Saveza su u periodu poslije Drugoga svjetskog rata također marljivo studirale prusko/njemačku praksu. Za mnoge je sigurno iznenađujuća njegova tvrdnja da su Sovjeti koncipirali svoj sustav vojne izobrazbe po uzoru na njemački.⁴³

Pokretni je rat nadalje posebno zanimljiv malim narodima kada se nađu u izrazito asimetričnom strateškom okruženju. On nudi slabijoj strani moćno oružje i mogućnost brze pobjede s relativno malo žrtava. I nije slučajno da najbolji primjer pokretnog rata poslije Drugoga svjetskog rata imamo u izraelskoj vojnoj praksi do 1973. U nepovoljnom okruženju on se Izraelcima nametnuo kao imperativ. Mali narodi teško mogu sebi priuštiti "luksuz" rata iscrpljivanja. Pokretni je rat ujedno i humaniji oblik rata jer se ratni ciljevi mogu ostvariti brže i uz manje ljudskih žrtava i razaranja.

Američki vojni izaslanici koji su promatrali vježbe *Reichswehra* poslije Prvog svjetskog rata nisu se smijali gledajući makete tenkova. Kao vojnici od struke oni su pravilno uočili da ta vojska pod palicom generala Hansa von Seeckta poduzima odlučne korake kako bi obukom i izobrazbom reafirmirala pokretni rat. Površni su promatrači skloni pripisati sve vojne uspjehe *Wehrmachtu*, Hitleru i brzom naoružavanju njemačke vojske. Ali sustav obuke i izobrazbe kroz koji je prošla većina časnika te vojske u vrijeme *Reichswehra* pravi je ključ za objašnjenje preporoda pokretnog rata u prvoj fazi Drugoga svjetskog rata. Iza te obuke ne stoji samo dobro smišljen i realiziran plan, nego i jedna filozofija rata. Prema tom shvaćanju rat je u svojoj osnovi kaos. Taj kaos ne možemo i ne trebamo pokušavati "urediti", nego ga moramo prihvatiti kao očekivano stanje. Zadaća obuke i izobrazbe jest da vojnici na svim razinama to shvate i da se priviknu na to. Iz ove osnovne filozofske postavke proizlazi i shvaćanje da je vođenje rata u osnovi umijeće, a ne znanje koje se može ugurati mehanički u glavu nekom vrstom drila ili mehaničkim usvajanjem gotovih recepata. Časnici *Reichswehra* stalno su se tijekom provedbe manevara i ratnih

⁴² Isto.

⁴³ Dupuy, Trevor N. (1977) *A Genius for War-The German Army and General Staff 1807.-1945*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, Inc. Str. 312-313.

igara suočavali s nejasnim podacima o protivniku i s njegovim iznenadnim pokretima. Oni su morali u takvim okolnostima donositi brze odluke i riskirati. Kada je u pitanju pokretni rat, najznačajnija organizacijska inovacija iz perioda *Wehrmachta* svakako je oklopna divizija. Potpomognuta zrakoplovstvom ona je dala pokretnom ratu moćno oružje i do tada neviđenu brzinu. Ali oklopna divizija sama po sebi nije stvorila pokretni rat, nego se njezina upotreba organski uklopila u postojeću doktrinu obuke i izobrazbe.

MOBILE WAR

Miroslav Goluža

Summary

Ever since 1945 have western military analysts carefully analyzed the doctrine of maneuver warfare employed by their defeated opponent. Americans were clear that the Warsaw pact is superior in Europe both in manpower and in mechanization available. It was also evident that the doctrine based on fire power domination, which they had been using up to then, is no longer appropriate. Also, the military failure in Vietnam made them actively reconsider the doctrine that was based on materiel and fire support. So, it was as late as the beginning of the 1980's that William S. Lind started to use the term 'maneuver warfare'. Maneuver warfare was especially interesting for small nations when in situations of extremely asymmetric strategic environment. It offers the weaker side a mighty weapon and the opportunity to win fast with relatively few losses. So the best example of maneuver warfare can be found in Israeli military practice after the Second World War until 1973. In unfavorable conditions that the Israelis facing, maneuver warfare turned out to be the only solution. Small nations can hardly afford to lead a war aiming at wearing out the enemy. Maneuver warfare is also a more humane form of war since it allows the war objectives to be achieved faster with fewer casualties and less destruction.

Keywords: *Reichswehr*, Hans von Seeckt, maneuver warfare, military training, military education, chaos of war